

BÍRÓ GERGELY (1979) Budapest

BÍRÓ GERGELY

Feltámasztatik romolhatatlanságban

(Részlet)

Géza bácsi a professzortól kapott lila melegítőben hagyta el a szemklinikát, ez volt minden ingósága. A Vakok Intézetébe került két nappal karácsony előtt, és egy tizenhét éves mozgássérült szobatársa lett. Laci csak ideiglenesen lakott itt, amíg a gyors- és gépíró tanfolyamot végezte, ahogyan Mütyi is – Géza bácsi a rendes nevére már nem emlékszik –, méghozzá egy olyan szobában, amelyben emeletes ágyakon aludtak.

– Vakoknak meg mozgássérülteknek emeletes ágy, most mondd! – nevetett.

Mütyi egyszer le is esett az emeletről, puffant egy nagyot, hogy alatta berendült a földém, és csak feküdt a földön, mint egy liszteszsák. A többiek alig kaptak levegőt a röhögéstől, beleértve Mütyit is, aki eleinte csak jajongott, majd köhögött, valamilyen hangot folyamatosan hallatott – a végén már csak ezen nevettek.

Géza bácsi ebben a szobában látók között lehetett, akikkel könnyebben tudott közlekedni. Az intézetben felnőtt vakok éltek, akik dolgozni jártak, ő azonban táppénzen volt, így a napjainak nagy részét a fiúkkal tölthette.

Úgy emlékszik, hogy Mütyit gyermekkorában megfertőzte a paralízis, kacskán állt a keze, kézfeje visszafeszült az alkarjára. Nevetve mesélte, hogy amikor bemutatkozott a fiúnak, azt kérdezte:

– Mi van, neked meg hol van a kezed?

– Itt van, nem látod? Vak vagy?

Feketén telt a szenteste, Géza bácsi ki sem mozdult a szobájából, miközben a többiek a nőintézetben gyűltek össze: fenyőt nem állítottak, mécseseket, gyertyákat gyújtottak helyette. Gyórból azonban kaptak csomagolatlan szaloncukrot, mellé csomagolópapírt, mert a gyár a csomagolást nem tudta már elvégezni.

Géza bácsi, amikor már többeket megismert az intézetben, megtudta, hogy a vakok és a mozgássérültek közül sokan sírtak, miután a tüntetések fegyveres harcra fordultak, és ők nem vehettek részt benne. Úgy érezhették magukat, mint akiket eltiltottak egy családi ünneptől. Csak ültek fűrtökben a rádiókészülék előtt, mintha fagyból jövet egy kályha elé telepedtek volna, és együtt nyelték a könnyeiket. Volt, aki órák hosszat az ablakban állt, fehér bottal a kezében, útra készen: a mozdulatlanságával tisztelgett.

– Piroska hiányolt – mondta Laci, amikor visszaért az ünneplésből. – Tudod, az a lány...

– Kattintsad fel a villanyt! – szakította félbe Géza bácsi.

– Már felkattintottam.

– Akkor kattintsd le, majd vissza!

Hallotta, ahogyan kétszer is kattant a kapcsoló. Felült az ágyában.

– Még csak nem is érzem a fényt... vak vagyok – mondta már csendesebben, mintegy magának.

•

Géza bácsi ezért sem gyújt otthon villanyt soha. Ha későn érkezem hozzá, és benyitok, síri sötét fogad a lakásban. A hálósoba mélyéről meghallom őt,

amint köszön, vagy éppen csak beszélni kezd hozzám, és megindul felém, mint egy árnyéklény. Ezt sohasem tudom megszokni, ezért is kapcsolom fel gyorsan az előszobai lámpát.

•

Közlekedni sem tudott még egyedül, mindenhová Laci kísérte. Csak megfogta a vállát, úgy mentek le az alagsori étkezőbe, később pedig ki az utcára is.

Piroska tizenhét éves volt, gimnazista, a szülei vezették a gondnokságot az intézetben. Korábban kétszáz hold földjük volt Hevesben, amelyet aztán minden terhével együtt nagyvonalúan levett vállukról az állam. A lány szabad idejében az intézet konyháján mérte esténként a vacsorát, vasárnap pedig minden étkezéskor segített a kiszolgálásban. (Különös látvány lehet egy ebédlő tele fekete szemüveges emberrel, amint esznek, és közben prózaian zörögnek a görbült bádogtálcák és az evőeszközök.)

Nem tudni, hogy melyiküknek tűnt fel először a másik: Piroskának-e Géza bácsi, vagy éppen fordítva – ennek ugyan kisebb a valószínűsége, de nem kizárt –, mindenesetre összeismerkedtek. Piroskának talán tetszett Géza bácsi zárkózott józansága, s hogy többnyire semmi kifejezést nem tükröz az arca, bár ez nagyjából minden látássérültről elmondható. Az elesettsége mellett mégiscsak egy szabadságharcos volt, ami imponálhat egy kamasz lánynak. Merthogy hamar híre ment a friss vaknak, aki nemigen rejtette véka alá, hogy milyen körülmények között veszítette el a látását. És Piroskának tetszett az is, hogy a csepelieknek továbbra is gondjuk volt rá, ünnepelték őt. Egy biztos: szerelem lett az ismeretségből – hogy kölcsönös-e, abban nem vagyok biztos. Géza bácsit ugyanis nem tudom elképzelni mint szerelme. Hogyan is veszíthette volna el magát akár egyszer is a szenvedélyben, ha soha nem támaszkodhatott senkire?

•

A szilveszter sem telt különkül, mint a szenteste – azzal a különbséggel, hogy a kijárási tilalom ellenére, amit csak karácsony napján függesztettek fel, Laci unszolására Géza bácsi mégiscsak kimozdult a szobából. A nőintézet klubtermébe tartottak, ahol meleg cserépkályha várta őket, és valaki éppen egy mélabús darabot játszott zongorán. Géza bácsi rögtön megérezte, hogy egy kimondatlan emlékestbe csöppent. Később éppen főtt tojást evett az emlékeiben időzve, amikor odaállított hozzá egy lány, és rövid ismerkedés után azt mondta neki, hogy szívesen hozzámenne feleségül – ha nem volnának mindketten vakok. Géza bácsi félrenyelte a tojást, és köhögőrohamot kapott. A lány aztán elmagyarázta, hogy mindenképpen látó párt keres magának, és nagyon sajnálja, hogy emiatt nem kelhetnek egybe. A jelenet után Géza bácsi megkérte Lacit, hogy lassan kísérje vissza a szobájukba, neki ennyi elég is a szilveszterből, nem akarja megvárni az éjfél.

Géza bácsi már szedelőzködött, amikor Laci azzal lépett oda hozzá, hogy jöjjön, változott a táncrend: Piroska nincs valami jól, többet ivott a kelleténél, őt emlegeti a mosdóban, ahol néhány vak lány próbálja észre téríteni. Kérték, hogy vigyenek magukkal egy-két szelet kenyeret, és csipkedjék magukat. Laci kajánul mesélt, aztán magukhoz vették a mentőszállítmányt, és indultak az emeleti mosdóba.

A lépcső tetején meghallották Piroska nevetését, ami hirtelen keserves sírásra fordult. Amikor beléptek, éppen felváltva ölelgette az őt közrefogó két lányt. Géza bácsi mellékuporodott a falhoz, majd rövid üdvözlés után megsimította Piroska haját, hogy legyen viszonyítási pontja, és az arcába lötytített egy pohár vizet.

– Á, te vagy az? – kérdezte Piroska fásultan.

Géza bácsi tagadhatatlanul élvezte a dolgot. Az egyik lány közben kenyérel próbálta őt etetni, de élénken tiltakozott.

– Etesd meg te, tőled biztosan elfogadja – és a megtört szeletet Géza bácsi kezébe adta.

– Piroska kedves, csak az én kedvemért, tessék enni egy falatot. – Nem tudta pontosan, hol lehet Piroska szája, de a lány megfogta a kezét, és lassan az ajkához emelte. Végre lecsúszott a torkán néhány falat.

– Megettük, mindet megettük... Mert én egy jól nevelt kislány vagyok – nevetgélt.

– Nem ettünk szart se, ez semmi se volt. Még egy falatot tessék...

– Nem... nem úgy van az! – bökte az ujját Piroska a magasba. – Meg kell dolgozni a falatért, a betevő falatért... Csak nem nekem... hanem te dolgozz! Mondjuk, adj valamit inni... Nem! Inkább énekelj nekem...

– Hideg itt a kő, le kéne fektetnünk a csajt egy rendes ágyra, és nem ártana egy vödör sem. Na, lányok, van itt valahol egy pad vagy valami? – kérdezte Laci.

– Nem! – tiltakozott Piroska. – Piroska nem csaj, hanem... hát azt per pillanat nem tudom megmondani, de akkor sem fekszik le ilyen... ilyen közönséges padokra. Mert akkor meggyűrődik a rakott szoknyája, és ha a szoknya meggyűrődik, akkor ez a szegény lány, ez a szegény, aranyos elvtársnő akkora, de akkora frászt kap az édes anyukájától, hogy azt megemlegeti. Nagyon-nagyon megemlegeti...

Megnyugtatták, hogy nem padra fogják fektetni, hanem rendes ágyra egy olyan szobában, amelyikben van szabad fekhely. És senkit nem fog zavarni, mert jó ideig lent lesz még mindenki a klubteremben. Ebbe aztán beleegyezett.

Géza bácsi ott maradt vele abban a tudatban, hogy nem egyedül vigyáz rá. A két lány egy hang nélkül eltűnt, mialatt Piroskához beszélt – bár inkább Piroska beszélt őhozzá, elzárni nem lehetett, úgy folyt belőle a szó –, csak Laci mondta azt, hogy lemegy még egy-két vajas deszkáért, aztán majd visszanez.

– Most aztán... Na, most aztán jó nagy szégyent hoztam a fejemre. Tudod, te Géza... Mert az nem jó, ha így látnak. De egy hülye tyúk vagyok én, Géza...

– Piroska, hát ne tessék már ilyeneket...

– Dehogynem... Éjfél után jön értem az én apukám, és nem láthat meg így, különben kapok egy akkora frászt, hogy azt nagyon, de nagyon...

– Ez meg mi volt? Valami surrogást hallottam.

– Csak a kezem... az csúszott le a hasamról. Most a földön van, és koszt érzek ott...

– Akkor felvesszük azt a kezecskét.

– Ide figyelj, te Géza, tegezz már vissza... Hát az utcán, amikor ment a nagy csittcsatt, pifpuf, ott is ilyen voltál? Ilyen... ilyen nem is tudom, milyen... „Bocsásson meg, kedves szovjet elvtárs, de én most lepuffantom, cserébe, amiért rám tetszett lóni!” Vagy te így udvarolsz? Udvarolhatnál máshogyan is... Hány óra van?

– Nem tudom.

Piroska keze megint a földre esett, Géza bácsi felvette.

– „Piróka, gyere, megyünk a Ligetbe vattacukorért...” Látod, most sincs itt...

– Kicsoda?

– ...Mert ilyen hirtelen volt. Jött és vitt. Szerintem akkor találta ki. – Piroska felült az ágyban, és úgy kiabált. – Sosincs mellettem, amikor kéne!

– Az udvarlód...

– Már nem az udvarlóm... De azért eljöhetett volna... Hű, a fejem... És hol van a Mari? – sírta el magát Piroska, aztán visszahanyatlott az ágyra. – Hívd ide a Marit! Miért nem jön már? Én sosem hagytam őt cserben, most meg itt hagy egyedül... És apának meglesz rólam a véleménye, hogy micsoda hülye kislánya van...

Géza bácsi arra jutott, hogy Mari biztosan az egyik vak lány. Felállt, érte akart menni.

– De te ne menj el, mert akkor nem fogod a kezemet, és én félek a sötétben – nyivákkolt Piroska.

– Akkor nem lesz Mari.

– A Mari nagyon jól tudja, hogy itt vagyok. Visszament a többiek közé, közben meg tojik a fejemre... Láttad már a gyűrűmet? – Lehúzta az ujjáról, és Géza bácsinak nyújtotta. – Jaj, ne haragudj...

– Megfogni azért meg tudom. Szép, vékony gyűrű...

– A nagymamámé volt, tőle kaptam... Na, énekelünk már valamit végre? Azt ismered, hogy „Ádámnak Éva kell, Évának alma kell, Évának kombiné a fűgefalevél...”?

Nevettek, és többször elénekelték. Aztán Géza bácsi felsegítette volna Piroskát, de nem sikerült: szédült még, és rosszul is volt. Miután ivott egy pohár vizet, Géza bácsi visszasegítette az ágyra.

– Jaj, de kavarog a gyomrom...

Csönd lett – Géza bácsi azt hitte, hogy Piroska elaludt. Fogta a jobb kezét, de a lány kapaszkodott is belé. A fiú simogatta a vizes haját, és megjegyezte, hogy milyen szépek a fülbevalói is.

– Én szúrtam ki mindkettőt tűvel. A fületem.

– Még ilyet... És nem fáj?

– Nem, szerintem nem. Nem emlékszem. Anyukámtól kaptam őket. Nem szeretem az anyukámat. Aput meg nem is ismerem... – Piroska lassan, csukott szemmel beszélt. – Miért fogtál te fegyvert, Géza, mi volt a te bajod?

– Haza akartam zavarni a ruszkat, és egy szabad országban élni... Azokban a napokban úgy gondoltam a szabadságra, mint egy érett almára a fán, amiért csak ki kell nyújtanom a kezemet. Ez volt a levegőben, ez volt mindenben, én meg ott akartam lenni, ahol a dolgok történnek. De nem így kezdődött. Én csak bementem a városba, ott voltam a Parlament előtt, meghallgattam Nagy Imre beszédét, és akkor többen is azt mondták, hogy gyerünk a Rádióhoz, ölik az embereket! Mentem a tömeggel. Ott láttam először halottat, egy magyar zászlóval volt letakarva, húsz-harminc méterre a Bródy Sándor utca sarkától. Soha nem fogom elfelejteni. Többen megálltunk mellette, és valaki felemelte a zászlót: egy lódenkabátos, munkásforma férfi volt, csak munkás lehetett... Az orra, a fél arca péppé volt löve, harminckét golyót eresztett bele egy ávós fél térdre ereszkedve, egy egész tárat beleeresztett abba a szerencsétlenbe, aki fogta a zászlót, amivel aztán letakarták. Addig nem esett el, ameddig lőtték, csak utána rogyott össze. Akik ott voltak, a *Himnusz*t énekelve vonultak békésen, hogy bemennek a Bródy Sándor utcába a Rádió elé. Katonák várták őket vaktöltényes puskával, villámgéppisztollyal meg az ávósok... Áhá!, csak ezek éles töltényt használtak. Én meg ott álltam fölöttem többemagammal. Egy katona járkált még fel-alá mellette, az az ember sírt, törülgette a szemét, aztán letépte a paroliját. Akkor bepárasodott az én szemem is, és ökölbe szorult a kezem.

– ...Ismerted azt az embert? – kérdezte Piroska szokatlanul mély hangon.

– A halottat? Nem, nem ismertem, de nem lehetett más az élete, mint az enyém. Lehet, hogy családos ember volt, ami baj, mert azt jelenti, hogy magára maradt a családja...

De várjál, volt még aznap más is. A Rádió ostroma közben fáradt golyó ment a lábamba, úgyhogy besántikáltam vele a Vas utcai kórházba.

Tele voltak a folyosók sebesültekkel, estétől hajnalig hordták be őket, mert az emberek csak hajnalban foglalták el a Rádiót. Csontot nem ért a golyó, kiszedték hamar, kitisztították a sebet, és bekötötték a lábamat, rá is tudtam állni. Vissza akartam menni a Rádióhoz, de az egyik nővér rám szólt, hogy

„Meg van veszve maga, meg akar halni? Hát nem látja, mi van itt?” Szóval nem engedtek ki a kórházból. Úgyhogy próbáltam segíteni a betegeknek, és a nővérek nem nagyon engedték, hogy mászkáljak ott, a folyosón, a hordágyak között, de láttam, amit láttam.

Akkor több szobából is műtőt csináltak, és egy műtőasztal alá sárgult végtagok, kezek voltak bedobálva. A kuka vagy mi a csuda fedele alól egy könyék fölött levágott kéz lógott ki. És láttam egy embert, aki fejlövést kapott, a hordágy első két lába meg, amin feküdt, a lépcsőre volt téve, hogy fent legyen a feje, beszélni már nem tudott, de nyitva volt a szeme. Felemelte a fejét, mintha mondani akarna valamit, átvért rajta a kötés, vértócsa volt a tarkójánál. Biztattam, hogy beszéljen, viszek üzenetet a családjának, mert a nővér azt mondta nekem, hogy nemsokára meg fog halni. Hogy annak az embernek talán ha két-három perce van még hátra. A nővér visszajött úgy öt perc múlva, de az ember akkor már halott volt, én meg beszéltem a halotthoz, képzeld el, mert nem tudtam, hogy vége van. Nyitva volt a szeme, és megüvegesedett, annyira nyitva volt a szeme, hogy láttam magamat benne. Azt mondja a nővér, hogy „Kihez beszél maga?! Hát már halott! Két perce meghalt, mondtam magának, hogy meg fog halni...”

Beszéltem ott olyan sebesülttel is, akit a Rádió ostromakor lőttek meg. Egy hordágyon fekvő, tömzsi kis ember mellett állt, három csillag, kék egyenruha... ávós volt, méghozzá ezredes. Föl volt bontva a nadrágja, kint volt a hasa, és volt két füstös lyuk a hasa közepén, meg még egy odébb. Nem tudott már beszélni az se, csak nyöszörgött, de észnél volt, forgott a szeme, pislogott, és aki ott állt mellette, az látta, amikor ez az ezredes agyonlőtt egy kis ávós katonát. „Te piszkos, te mocskos... Meg fogsz döglenni, most te is meg fogsz döglenni... Engem is le akartál löni... A kiskatonát meg agyonlőtted, mert megtagadta a tűzparancsot, hogy nem ló a magyarra, és te agyonlőtted!” Az ezredes csak motyogott, de lehetett látni, hogy érti, amit mondanak neki. Ott halt meg az is, mert nem került sorra időben. Hát ilyen állapotok voltak a kórházban. Ágyat akkor én nem kaptam, mert a súlyosabb sebesülteknek kellett, a társalgóban ültem egy fotelban reggelig, és szégyelltem magam, hogy nem odakint vagyok, hogy nem harcolok. És amikor reggel kiengedtek, sántikálva elindultam hazafele, de megesküdtem magamban, hogy így vagy úgy, meg fogom bosszulni ezeknek a szerencsétleneknek a halálát.

– Hát, Géza... Ha te ilyeneket láttál, akkor mi bajom lehet nekem...? Mondd csak: nem féltél, amikor ezeket átélted? Én nagyon félttem volna, azt hiszem...

– Á, nem.

– Egy kicsit sem?

Géza bácsi elmosolyodott a sötétben.

– Mondom... Inkább kíváncsi voltam, meg dühös, amikor azt a halottat láttam a Bródy Sándor utca sarkán, aztán a kórház... Izgatott voltam, igen, izgatott lettem attól, amit átéltem. Tudtam, hogy ott van a helyem, és nem máshol. Ekkora tömegben vonulni... Tudod, micsoda erő van abban, ha ennyi ember egyszerre megy? Ott nem lehet félni...

– Na jó, de ha ezekre az emberekre, erre a tömegre rálőnek, akkor biztosan mindenki megijed. Te miért nem féltél? Nem vagy te katona, fegyver sem volt nálad...

– Nem tudom, tényleg nem tudom... Én csak ott akartam lenni.

– Azóta megüli valami a várost – mondta Piroska maga elé nézve a sötétben –, valami fojtó, mint a sűrű, fekete füst, és nem akar oszlani. Tudod, mint amikor levegőt venni is fáj, de nem tehetsz mást, mert muszáj lélegezni.

– Igen... – felelte Géza bácsi, és mintha elgondolkodott volna közben –, igen.

– Géza, kérdezhetek valamit? Te mindenkinek így mesélsz? Mert én azt éreztem közben, hogy mintha nem is hozzám beszélnél, hanem... Úgy beszél-

tél, mint aki hangosan gondolkodik, és teljesen mindegy neki, hogy ki hallgatja... Pedig nekem is mondhatnád, amit szeretnél, hogy azt érezzem... hogy hozzám beszélsz... Érted?

– Értem, de én tehozzád beszéltem végig, hát beszélgetünk, nem?

– Nem tudom, mindegy, csak eszembe jutott... De jó, hogy itt maradtál velem, te Géza! Nagyon jó kis esténk volt... bocsáss meg, már megint butaságokat beszélek, nem is ezt akartam mondani... Csak szeretném megköszönni, hogy meséltél nekem, és nem hagytál egyedül. És képzeld el, hogy kitisztult a fejem. Már akkor éreztem ezt, amikor meséltél, csak nem akartalak félbeszakítani. Jól vagyok! Pedig féltem ám, hogy nagyon kikapok az apukámtól. Segítesz felállni? Nem émelygek már, de azért jó volna, ha nem szédülnék állva sem, és egyenes volna a járásom... Jé, nem szédülök így sem, és úgy tudok menni, mint előtte! Köszönöm, te Géza... – és azzal egy nagy puszit nyomott Géza bácsi arcára.

•

Kaptam Géza bácsitól néhány felvételt Piroskáról, nagyjából az ismeretségük idejében készülhettek, még egy színesített is van közöttük. Piroska a Vakok Intézetének bejárati kapujában, hátát és kezét a terméskővel kirakott falnak vetve; Piroska a havas téli tájban, egy vaskorláton ülve, mögötte kopasz gyümölcsfák szertelenül; Piroska a zöldben, szoknyaruhában, kardigánban, kis toalett-táska a karján, nyakláncán kereszt. Mindegyik beállított kép, amelyeken rendületlenül mosolyog, egyetlenegy leszámítva, egy közeli felvételt, amely egy komor pillanatot örökített meg: karikás szemére árnyék vetül, nem is a lencsébe néz, hanem a semmibe, mint akiben egy világ omlott össze éppen. Ezzel együtt érezni, hogy sokat mosolyog, hogy alapvetően derűs. Nem mondhatni, hogy feltűnő jelenség volna, ő annál észrevétlenebb: a szépségének szirmai akkor nyílnak ki, amikor ez a derű kiül az arcára. Na jó, komoran is megható, de ez inkább az életkorából fakad, a lányos érintetlenségéből, hiszen már nőiesnek hat, pedig még korántsem nő, a vonásai még nem egy felnőtt emberé, az orra is gyermekien pisze. Bájosan széles homloka van, a haját oldalra fésülte, és feltűzte. Megjelenéséből sejthető az is, hogy rendezett családból való, a szüleinek gondja van rá: rendes, tiszta ruhában járatják, és láthatóan vigyáz a holmijára. Az öltözéke egyöntetűen szolid, így Piroska minden ízében természetesenek hat, és könnyen támadhatna olyan benyomásom, hogy biztos támasza lehet egy sérült fiatalembernek. Bár így lett volna.

Egy-egy kép hátulján ez a felirat áll: „Szeretettel Gézának, Piroska”. De miért ad valaki fényképet magáról egy vaknak, és miért írja alá? Mondjuk, Géza bácsi jó ideig hitt abban, hogy húsz-huszonöt év múlva lehet már szemátültetést végezni, vagy kap majd műszemet, és akkor újra láthat. Nem kizárt, hogy a reményeiről Piroskának is mesélt, és ezért kapta tőle a fotókat, hogy egyszer majd láthassa őt abban a valójában is, mint amilyen a megismerkedésük idején volt.

•

Géza bácsit egy csonka kezű énekes tanította a pontírásra, és kapott egy fehér fabotot meg egy pontírógépet is. Néhány nap alatt megtanulta az ábécét és az írásjeleket, hosszú órákon keresztül gyakorolt.

Egyszer beállított hozzá néhány bentlakó fiatal. Kérdezték, hogyan halad az írással, olvasással, majd megkérték, hogy üsse le az „f” betűt. Gondolkodott egy kicsit, és leütötte. Aztán újabb betűket mondtak, és ő leütötte mindet szép sorban. Egyszer csak piszokul elkezdtek nevetni, de nem értette, hogy miért. A papírra tette az ujját, és összeolvasta a betűket, amelyek a következő szót tették ki: „fing”. Nevetni kezdett ő is – de hogy hol rejtőzött benne

a feltörő nevetés, nem lehetett tudni, hiszen egyre gyakrabban burkolózott hallgatásba, és egyszer azt is megvallotta, hogy semmi értelmét nem látja az életének, amelybe csak Laci és Piroska társasága lopott némi enyhülést, meg a vasárnapi ebédek, amelyekre a csepeli munkások felváltva vitték magukhoz, és neki mesélnie kellett, mindig csak mesélni a szabadság napjairól.

Nem valószínű, hogy elbizonytalanodott akár egyszer is, hogy ő csak ennyi, egy két lábon járó, világtalan forradalom, amelynek folyamatosan tudatnia kell magáról. Ebben az időszakban még inkább kisajátíthatták maguknak az élményei, amelyek úgy törtek föl belőle, mint vulkánból az apadhatatlan láva. Sokkal fontosabbak lehettek számára ezek a vasárnapi ebédek, hiszen a munkások továbbra is rajongtak érte, és nagy figyelemmel voltak iránta. Márpedig ők az elmúlt életéhez tartoztak, az egyre hihetlenebbnek tetsző időkkel kapcsolták össze, amikor még egy – ha nem is éppen kilátásokkal teli, de – kiszámítható és rendezett világban tudhatta magát. Olyanok lehettek számára, mint száműzöttnek a haza eleven emléke, a szülőföldé, amelyet elveszített, de a határáig vissza-visszatérhetett.

Vasárnap mindig szinte ünnepi, süteményes ebédet adtak az intézetben. A bentlakók, akik tudták, hogy Géza bácsit ezen a napon reggel elviszik, és csak este hozzák haza, „lőtték” az ebédjét, ahogyan ő fogalmazott. Gyakran veszekedtek is egymással, hogy kié legyen, ezért Géza bácsi általában hetekre előre megszervezte, hogy ki és mikor fogja bekebelezni az adagját.

Közlekedni is tanult a botjával: az intézetben hamar elkezdett mozogni Laci nélkül, egészen jól kiismerte magát. Egy idő után már nem vétette el a lépcsőket sem, pedig nem számolta őket; a járásának ritmusából tudta, melyik az első vagy az utolsó.

Aztán megbeszélték, hogy kimennek az utcára. A járdán le volt már taposva a hó. Laci járógépben, két bottal kelt útra, ő pedig vállára tette a kezét, a másikban a fehér botját fogta. Induláskor Laci megkérte, hogy ha nem érezné már keze alatt a vállát, azonnal álljon meg, mert ő elesett, és csak megtaposná. Alig tettek meg néhány métert, Laci egyszerre eltűnt a keze alól. A botjai kopogva értek földet, elgurultak a havas járdán, ő meg csak markolászta a levegőt.

– Állj meg, Géza, az istenért, ne topogj, elestem! – kiabálta a földről, miközben nagyokat szuszogott, és egyszer csak kitört belőle a röhögés, amely Géza bácsira is átragadt. Laci jobbra-balra hentergett a havas járdán, mint akit csiklandoznak, nagy páracsokokat nevettek ki magukból, és alig bírták abbahagyni.

Hangosak voltak; aki látta, áldott félkegyelműeknek gondolhatta őket, akiknek légszomjas röhögése úgy futott végig az utcán, olyan gyorsan és lebírhatatlanul, akár tó jegén a rianás. A végén már az állkapcsukat fájlalták. Laci hirtelen olyan képet vágott, mint aki előtt sötétítőfüggönyt húztak szét:

– Így is, igen, így is lehet! – kiabálta bele a télbe.

– Már csak így lehet – mondta halkabban Géza bácsi, és a barátja kezét kereste.

•

Géza bácsi Laci javaslatára januárban beiratkozott egy közeli esti iskolába, hiszen csak hat általánosa volt, és nagyon úgy festett, hogy a jövőben nem veszi sok hasznát a közörűstudományának. Vállalta, hogy fél év alatt elvégzi a hetedik és nyolcadik osztályt. A helyzetére való tekintettel beiratkozhatott személyazonosság nélkül is, de azzal a feltétellel, hogy hamarosan megcsináltatja. Fogalma sem volt róla, hogyan fog ez sikerülni, mindenesetre megígérte. Laci pedig felajánlotta, hogy amíg az intézetben van, elkíséri őt az iskolába, utána meg haza.

Esténként, mire Géza bácsi végzett az óráival, már zárva volt az alagsori ebédlő, Piroska azonban mindig kinyitotta neki, és kiszolgált. Mialatt Géza bácsi evett, a lány odaült mellé, beszélgettek, és a végén rendszerint egymás szájából csókolták ki a keserűcsokoládét, amelyet Piroska csenegetett otthonról szorgalmasan.

Sokat voltak együtt Lacival, jöttek-mentek, néha átsétáltak a mozgássérültek intézetébe is, az Amerikai útra. Laci gyakran olvasott neki: hogy pontosan mi mindent, arra nem emlékszik már, de arra igen, hogy a vakok és a mozgássérültek rendszeresen forgatták a *Bibliát*, felolvastak egymásnak, és beszélgettek róla. Géza bácsi szerint isteni ellenszolgáltatásban reménykedtek – nem is evilágiban, hanem mennyországban. Hogy ott majd visszanyerik a látásukat, ép testben fognak lakozni, mert a mennyországban nincsenek sem vakok, sem nyomorékok. „Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban; elvettetik gyalázatban, feltámasztatik dicsőségben; elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erőben.”

Géza bácsiban nem szökött szárba ez a bizakodás. Csak a sorstársai reményeiről beszélt, nem a magáéről, de nagy beleéléssel magyarázta a többiekben lakozó, csodaváró lelkiületet. Pedig az azt megelőző hónapokban több csodás élményben volt része, mint sokaknak egész életükben, és az a helyzet, amelyben egyszerre találta magát, volt olyan kilátástalan, hogy minden létező reménységbe kapaszkodni próbáljon. Mégsem hajtott ki szívében a hit mustármagja.

•

Egyre kevesebbet aludt. A kimerültségtől rendszerint hamar mély álomba zuhant, de három-négy óra múltán, hajnalok hajnalán egyszerre kipattant a szeme, és zúgni kezdett fejében a vér. Órákig várnia kellett még, hogy a társai ébredezni kezdjenek. A teste felébredt, mégis iszonyú fáradtság gyötörte. Egy darab ideig forgolódott, hátha vissza tud szenderülni, aztán csak nézte a plafont, végül már feküdni is kényelmetlen volt, kivetette magából az ágy. Azt érezte, hogy fel kell állnia – ennél többet azonban nem tudott kitalálni. Ki-kiment a folyosóra járni egyet, vagy a mosdóba, ahol megmosta az arcát, néha fel is pofozta magát jó erősen, amit olykor émelygés és hányás követett. Teljesen úrrá lett rajta egy addig sohasem tapasztalt állapot: olyan üressé lett a lelke, akár az óvóhely békeidőben.

Valóságos tetszhalottnak gondolta magát, mint aki csak vegetál, de nincsen már benne valóságos élet, és meg volt róla győződve, hogy innen nincs kiút. Semmi másra nem vágyott, mint hogy békén hagyják. Legalábbis Lacin és Piroskán kívül mindenki. És a csepeliek, igen: hozzájuk is rendszeresen eljárt, akik minden vasárnap reggel érte jöttek; ezeken a napokon élénkebb volt, mint általában, de miután hazakísérték, fásult lett megint, és aznap nemigen mozdult már ki a szobájából.

Felfigyelt rá, hogy mintha az értelme is összezsugorodott volna: tompa kábaságban teltek a napjai. Gyakran alig tudta követni az esti iskolában elhangzottakat, nemritkán el is szunyókált az órákon. Hajnalban, amikor álmatlanságában hánykolódott, elővette a tankönyveit, szerencsére nem kellett hozzájuk lámpa. Ujjbegyével olvasott, és ha kínkeservesen is, de megragadt benne annyi, amennyiből kitelt egy elégséges.

Szótlanná vált, mégis szeretett közeli emberek társaságában lenni. Megesett, hogy közöttük is féleber bóbiskolásba merült, és olykor kénytelenül visszakérdezett. A szobatársak ugratásait először gyakran nem is értette.

Ezért sem ragadhatta magával a bentlakók vallásos buzgalma: a jelene sem foglalkoztatta különösebben, nemhogy a túlvilági jövője. Biztos volt ben-

ne, hogyha létezik is, végleg elhagyta őt az Isten. Ezt felindultan meg is vallotta Lacinak, aki kérdéssel válaszolt:

– Ha Isten nem bortal ver, akkor szerinted hogyan segít, főszerkém?

Géza bácsi hirtelen nem értette.

– Hát mindenki elfordult tőled, mondd?

Géza bácsi ugyanis azt tapasztalta, hogy az utóbbi időben többen is kerültek őt, taszítják a társait, akik rendszerint néhány mondat után elszivárognak mellőle.

– Olyan ez, Laci, mintha beszartam volna, és azt éreznék.

– És? Mit izgat ez téged?

– Tulajdonképpen nem izgat engemet, csak...

– Engem ez nem zavar, és Piroskát sem. Miért nem ezzel törődsz, mi? Tömik beléd a táppénzt, novemberig elvagy belőle, addig van egy halom idő, és van hol aludnod, naponta háromszor kapsz kaját. Itt jó helyen vagy, nem?

Géza bácsi erre nem mondott semmit. Tudta, hogy másfél hónap múlva, amikor véget ér a tanfolyam, Laci vissza fog menni az Amerikai úti intézetbe, vele Mütyi is, ő meg ott marad. Piroška jó támasza, de mégiscsak lány. Ideig-óráig játszhatja a szóttan és fásult szabadságharcost, ám ha így mennek tovább a dolgok, ki fog belőle ábrándulni, ő meg pisloghat, mint hal a szatyorban.

•

Valamicske könnyebbséget jelentett, hogy sikerült személyazonosságát szereznie – egy rendőrspicli segítségével. Ez sem ment könnyen, eleinte kézzel-lábbal tiltakozott az ötlet ellen, és emelgette a hangját, de Laci nem hagyta magát. Géza bácsit meglátogatta egy csepei kollégája, akivel egyszerre kellett volna bevonulniuk október 29-én. Feri kiképzése januárban ért véget, és a munkásoktól hallotta, hogy mi történt Géza bácsival. Segíteni szeretett volna, és tudott is: ismert az otthonban valakit, aki rendőrspicli is volt – Géza bácsi barna öltönyéért cserébe pedig, amely az otthonbéli szerény kollekciójának éke volt, meglehetősen segítőkész. Gyorsan kellett lépni, amíg állt a zűrzavar: az ember bement a zuglói rendőrkapitányságra, ahol beszélt a parancsnokkal egy szerencsétlenül járt ismerőse ügyében. Feri és Laci elkísérte a duzzogó Géza bácsit fényképészhez, onnan pedig a kapitányságra, ahol hagyták csetleni-botlani, kalimpálni a botjával, majd előadta, hogy éppen sorban állt a bolt előtt, amikor minden ok nélkül rálóttak a szovjetek, és az iratai odalettek. Meg sem kérdezték, hogy volt-e nála fegyver, olyan pocsekul festett. Laci javaslatára még a szemüvegét is levette, hogy mutassa a parttalan szózata közben: mit tettek vele.

Néhány héten belül értesítették a kapitányságról, hogy elkészült a személyazonosságija, csak be kell mennie érte. Laci kísérte el ide is, aztán napközben többször azon kapta Géza bácsit, hogy az ágyán fekvve magához veszi az igazolványát, amelyet hol kinyit és lapozgat, beleszimatol a lapok közé, hol pedig becsuk, tenyerét végighúzza a fedőlapján, ujjával silabizálva az aranyozott feliratot, és a sarkait tapogatja.

– Na, főszerkém, most már vagy valaki, mi?

– Ez tényleg kellett, Laci... De most már menj innen azokkal a semmi kis csirkelábaiddal, mert itt zörögsz nekem, én meg aludnék, ha nem látnád. Szivasz!

•

Már tisztulóban volt a tél, amikor újabb váratlan látogatója érkezett: Marika, az unokatestvére, akivel előtte sohasem találkozott. Marika a Krími-félszigeten élt magas rangú szovjet tiszt férjével, vegyészkutatók voltak. Géza mama

mezítláb gyalogolt át a testvérehez Nyírbátorból Nyírcsászáriba, és elzokogta, hogy baj van a fiával, segítsen a lánnya. Marika a Belügyminisztériumhoz fordult, ahol azt mondták neki: jöjjön, az unokatestvérenek nem lesz semmi baja, de ha kiderül, hogy agyonlőtt egyetlen szovjet katonát is, hiába végezték ki és vakult meg, felakasztják – és őt is a férjével együtt. Marika idegesen beszélt, fogta a kezét, amelyet néha megszorított, mintha jelezni akarna valami fontosat, amit nem mondhat ki. Géza bácsi továbbra is rossz bőrben volt, mégis hirtelen kigyúlt az értelme, akár a keltető izzó, és a lényegét megértette: nem mindegy, hogy mit felel. Nem is válaszolt rögtön.

– Nem. Nem lőttem agyon egyet sem – mondta végül. – Ők lőttek agyon engemet – és azzal megemelte a szemüvegét. – Semmi bajotok nem lesz miattam.

Hogyne lőtt volna a szovjetekre, Molotov-koktélt, kukoricagránátot is dobott rájuk, még egy tankjukat is kilőtte ágyúval, azt viszont nem tudta, hogy ejtett-e halálos sebet. Elmesélte, hogy egy alkalommal elé vezettek egy ruszki kiskatonát, bajszos, ősz ember volt, és úgy kapaszkodott a puskájába, mintha az élete múlt volna rajta. Múlt is: az öreget anélkül kivégezték volna az övéi. Nem vette el ezért a fegyverét, csak a golyókat szedte ki, és bekísérte a Práter utcai iskola alagsorába a többi fogoly mellé, ahol rendszeren bántak vele, és meleg ételt kapott.

Marika elment – a minisztériumban tartozott még egy beszámolóval, aztán repült is vissza –, ő pedig ott maradt a társalgóban a székén ülve, és hallgatta az intézetben zajló élet hangjait. Hihetetlen volt számára ez a béke. Időzött még egy ideig, majd visszaérve a szobába, mindent elmesélt a fiúknak.

– Nem értek én semmit. Miért nincsenek még itt értem? Ha már tudnak rólam, miért engedték be hozzám Marikát, miért nem ők maguk jöttek? Bevihettek és kihallgathattak volna. Vagy azért látogathatott meg az unokatestvérem, mert úgy számoltak, hogy vele rögtön őszinte leszek? Talán be is kötötték őt...? Akkor most el fogják hinni nekem, amit mondtam, aztán mindenki boldogan élhet tovább? És ha azt feleltem volna, hogy lőttem agyon ruszki katonát? Hogyan akasztanának fel egy hazájában élő, magas rangú ivánt ők, a lekötelezettek? Ugyan már... Ó, anyám, hogy maradtál volna a fenébe otthon!

